

REPUBLIKA SLOVENIJA
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

KÜLÖNJELENTÉS

A középiskolák megközelíthetősége a mozgáskorlátozottak részéről

1 A KÜLÖNJELENTÉS CÉLJA

Az Esélyegyenlőségi Biztosi Hivatal (a továbbiakban: Hivatal) a **Diszkrimináció elleni védelemről szóló törvény**¹ („Zakon o varstvu pred diskriminacijo”, a továbbiakban: ZVarD) alapján a Szlovén Köztársaság Nemzetgyűlésének (a továbbiakban: Nemzetgyűlés) **különjelentésekkel** számol be munkájáról, valamint az egyes személyi körülményekkel rendelkező csoportokkal szembeni diszkrimináció meglétére vonatkozó megállapításairól.

A ZVarD 1. cikke kimondja, hogy a diszkriminációval szembeni védelem az egyének számára személyi körülményeiktől függetlenül biztosítva van, ami magában foglalja a **fogyatékoságot** is.

A 2. cikkben a ZVarD bemutatja azokat az alanyokat, akiknek kötelességük a diszkrimináció elleni védelem és az egyenlő bánásmód biztosítása a köz- és a magánszektorban, beleértve az állami szerveket és képviselőket, valamint a jogi személyek. Azt is kifejti, hogy a diszkrimináció elleni védelem a társadalmi élet több területén is biztosítva van, amelyek között **a nevelés és az oktatás** is szerepelnek.

2019-ben a Hivatalt egy olyan mozgáskorlátozott kilencedikes édesanyja kereste fel, aki be akart iratkozni az egyik középiskolába, de nem döntött az intézmény kiválasztása mellett, mert **az iskola megközelíthetetlen a mozgáskorlátozott tanulók számára**. Az anya tanácsadásért fordult a Hivatalhoz. A Hivatal bemutatta az ügyfélnek a középiskola elleni diszkrimináció-kezelési javaslat benyújtásának lehetőségét, valamint a diszkrimináció-megállapítási eljárás folyamatát, melynek célja az oktatáshoz való hozzáférés során felmerülő fogyatékoság miatti diszkrimináció megerősítése lenne. Az ügyfél nem döntött a javaslat benyújtása mellett, de az ügy rámutatott a téma szisztematikus vizsgálatának szükségességére.²

Az említett eset alapján a Hivatal ellenőrizte ³a szlovén középiskolák térbeli megközelíthetőségét a mozgáskorlátozott tanulók részéről, és arra a következtetésre jutott, hogy a középiskolák megközelíthetőségére vonatkozó nyilvánosan hozzáférhető adatok hiányosak. Ezért a szlovén középiskoláktól írásos megkereséssel szerzett információkat a megközelíthetőségükről a mozgáskorlátozott tanulók részéről. Ez volt ez a különjelentés létrejöttének alapja is.

A különjelentés **célja** az olyan szabályozások megalkotásának, elfogadásának és következetes végrehajtásának fontosságáról való **tudatosságnövelés**, amelyek megakadályozzák a fogyatékosággal élő, jelen esetben a mozgáskorlátozott tanulókkal szembeni diszkriminatív bánásmódot, valamint **felgyorsítani az oktatáshoz (és egyéb jogokhoz) való egyenlő hozzáférésüket megalósító intézkedések végrehajtását**.

¹Diszkrimináció elleni védelemről szóló törvény (SZK Hivatalos Közlönye, 33/16 és 21/18 – ZNOrg). Elérhető itt: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7273>

²Ügyszám: 0702-68/2019.

³Ennek a kifejezésnek szinonimái a fizikai vagy építészeti akadálymentesítés és megközelíthetőség. Lásd az 1.4. fejezetet.

A Hivatal a különjelentéssel a mozgáskorlátozott tanulók egyenlő bánásmódhoz és esélyegyenlőséghez való jogának, az oktatás területén rejlő lehetőségek maradéktalan kiaknázásához való jogának, valamint az oktatáshoz és iskoláztatáshoz való alkotmányos jogának fontos kérdésére **figyelmeztet**.⁴

1.1 A fogyatékosággal élők

A szlovén jogrendben a fogyatékoság („invalidnost”) kifejezés használata nem egységes és következetlen. Az „invalid”⁵ kifejezés mellett szinonimaként vannak használva a „prizadeti”, az „osebe z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju”,⁶ az „osebe z motnjami v duševnem zdravju”, az „osebe z določenim hendikepom”,⁷ az „osebe/otroci/študenti s posebnimi potrebami”⁸ és az „invalidne osebe” kifejezések.⁹ A különböző kifejezések különböző státuszokat jelentenek különböző jogokkal.

Az „oseba z invalidnostmi” kifejezés precízen követi a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: CRPD) eredeti terminológiáját¹⁰ és az EU jogot. Már az újabb szlovén jogszabályok is ezt a kifejezést használják.¹¹ Ez a legalkalmasabb a használatra, hiszen az „invalid” kifejezésnél nem teljesen világos, hogy kire vonatkozik, tehát esetleg a fogyatékosággal élők speciális státuszáról, vagy a fogyatékosággal élő személy kifejezés valamely másik, a szlovén jogszabályok által meghatározott definíciójáról van szó. A jelentésben a Hivatal a fogyatékosággal élő emberek vagy tanulók kifejezést használja. Amikor a különjelentés szövege jogszabályok által meghatározott státuszokra hivatkozik, akkor a jogszabályokból eredő kifejezéseket használja, pl. „otroci s posebnimi potrebami” (sajátos nevelési igényű gyermekek).

Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) lakosságának több mint 15 százaléka fogyatékosággal élő, Szlovénia lakosságának pedig kb. **12-13 százaléka**. Megközelítőleg nyolc százalékuk rendelkezik fogyatékosággal a különböző törvények szerint, míg a maradék öt százalék (a fogyatékoságügyi szervezetek vagy tagságuk becslése szerint) súlyos testi fogyatékosággal élő személy. Szlovéniában nincsenek hivatalos adatok a fogyatékosággal élők számáról. Az egyes fogyatékosági kategóriák nyilvántartásában szereplő bejegyzések alapján a Szlovén Köztársaság Statisztikai Hivatala (SURS) értékelése szerint Szlovéniában a fogyatékosággal élők száma 160 000 és 170 000 között van (dolgozó fogyatékosággal élők, speciális nevelési igényű gyermekek és serdülők, katonai és háborús rokkantak, valamint a közepes, súlyos mentális és legsúlyosabb testi fogyatékosággal élő személyek).¹²

⁴A Szlovén Köztársaság alkotmányának 57. cikke. Elérhető itt: <https://legislativa.com/ustava/urs>.

⁵Az „invalid” kifejezést meghatározott státuszokra vagy az ezeket tartalmazó elterjedt kifejezésekben használják (pl. „vojni invalid” vagy egyes törvények jelölései). Az „invalid” kifejezést a jogszabályok néha az „oseba z invalidnostmi” kifejezés szinonimájaként használják (pl. „Zakon o izenačevanju možnosti invalidov”).

⁶A Szlovén Köztársaság alkotmányának 52. cikke mindhárom kifejezést egyesíti.

⁷Az Európa Tanács foglalkoztatás és munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános keretéről szóló 2000. november 27-i 78/2000/EK irányelvének szlovén változatában.

⁸Pl. a sajátos nevelési igényű gyermekek neveléséről szóló törvény, a gimnáziumokról szóló törvény vagy a felsőoktatásról szóló törvény.

⁹Társadalombiztosítási törvény.

¹⁰Az MKPI ezen része nincs megfelelően lefordítva szlovénra.

¹¹Pl. a gépjárműtörvény, amely a fogyatékosággal élő személyekre vonatkozó speciális intézkedéseket szabályozza.

¹²Lásd: SURS 2014. Elérhető itt: <https://www.stat.si/statweb/news/index/4916>

Ha a fogyatékossgal élők ezen csoportjához hozzávesszük azokat is, akik egyébként nem rendelkeznek fogyatékossgai státusszal, de bizonyos esetekben vagy életük egy bizonyos szakaszában olyan helyzetbe kerülnek, amelyben valamilyen módon funkcionálisan akadályozva vannak (pl. sérülés, betegség miatt), ez a szám nagyobb.

A Hivatal 2020-as közvélemény-kutatása¹³ szerint az elmúlt évben a teljes lakosság körülbelül egyötöde volt diszkrimináció áldozata. Közülük 14 százalék nyilatkozott úgy, hogy fogyatékossga miatt diszkrimináltak. A diszkrimináltak nyolc százaléka tapasztalt zaklatást az **oktatás** területén.

Az **oktatás** különösen fontos területe a társadalmi életnek, hiszen megteremti a szegénység leküzdésének és a befogadóbb társadalom alapjait is. Az egyértelmű elvi és jogi kötelezettségvállalások ellenére a fogyatékossgal élők oktatáshoz való egyenlő hozzáférése még mindig nem valósult meg. Ezt a fogyatékossgal élő tanulók és a többi tanulók elért tanulási eredményei közötti különbségek is mutatják. Az iskolázással korán felhagyó fiatalok között több a fogyatékossgal élő. Szlovéniában a fogyatékossgal élő fiatalok 23,5 százalékának nincs állása, és nem vesz részt oktatásban vagy képzésben (más néven NEET-fiatalok). A fogyatékossgal nem rendelkező fiatalok körében ez az arány alacsonyabb (5,6 százalék).¹⁴

Kevesebb fogyatékossgal élő diák fejezi be egyetemi tanulmányait, mint nem fogyatékossgal élő diák.¹⁵ A fogyatékossgal élő gyermekeknek később kevesebb lehetőségük van a munkavállalásra, így kevesebb lehetőségük van magasabb jövedelmet szerezni. Ezért nagyobb valószínűséggel lesznek szegények.¹⁶ Az EHIS 2019-es, Szlovéniára vonatkozó adatai azt is mutatják, hogy a fogyatékossgal élők átlagosan kevésbé műveltek, és kisebb valószínűséggel szereznek felsőfokú végzettséget.

Az oktatás **csökkentheti a fogyatékossgal élő gyermekekkel szembeni diszkriminációt**, különösen az úgynevezett befogadó oktatási rendszerekkel. Még mindig sok sajátos nevelési igényű gyermek és fiatal jár úgynevezett speciális iskolákba, amelyek a többi gyermektől és fiatalától elkülönülten nem mindig teszik lehetővé a hagyományos oktatási rendszerbe, a továbbképzésbe és a munkaerőpiacra való hatékony belépést.¹⁷ A fogyatékossgal élő gyermekek oktatási struktúrájának javításában kulcsfontosságú elem a magas színvonalú és hozzáférhető **oktatási rendszer** biztosítása, különösen megfelelő infrastruktúrával, képzett személyzettel és elegendő finanszírozással. A mozgáskorlátozott gyermekek oktatásánál pedig alapvető feltétel az iskolák térbeli **megközelíthetősége**.

¹³Kutatás a diszkriminációról. N = 1007. Mintavételi keret: Általános lakosság, 18 és 75 közötti életkor. A minta reprezentatív Szlovéniára nem, életkor, régió és iskolai végzettség szerint. Elérhető a Hivatal 2020-as éves jelentésében: <http://www.zagovornik.si/letno-porocilo-2/>.

¹⁴ Eurostat. 2019. Young people neither in employment nor in education and training by type of disability, sex and age (HLTH_DE030). Elérhető itt: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

¹⁵Uott. Szlovéniában a 30-34 éves korosztályban a fogyatékossgal élők 20,6 százaléka szerez felsőfokú végzettséget, a nem fogyatékal élők közül pedig 38,4 százalék.

¹⁶ Filmer, Deon. 2005. Disability, Poverty and Schooling in Developing Countries : Results from 11 Household Surveys. Policy Research Working Paper; No. 3794. World Bank. Elérhető itt: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/8546>.

¹⁷Lásd: Egyenlőség Uniója: Fogyatékossgügyi Stratégia 2021-2030. Elérhető itt: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0101&from=SL>.

2 ELEMZÉS ÉS MEGÁLLAPÍTÁSOK

A Hivatal nyilvánosan elérhető adatok alapján, az **Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium** (a továbbiakban: MIZŠ) magyarázata alapján, miszerint Szlovéniában az összes középiskolai objektum mindössze 26 százalékában garantált minden feltétel a mozgáskorlátozottak számára, és saját vizsgálata alapján megállapította, hogy **a középiskolák megközelíthetősége a mozgáskorlátozottak részéről nagyon korlátozva van.**

Mivel az adatok hiányosak, és az iskolák megközelíthetlenségének okai nem ismertek, 2021 áprilisában megkereséssel fordult **minden szlovén középiskolához.**

A helyzetről és az okokról a mozgáskorlátozottak jogainak védelme terén tevékenykedő civil szervezeteknél is érdeklődött, illetve a **Szlovén Köztársaság Oktatási Intézeténél** (a továbbiakban: ZRSŠ). A középiskolák térbeli megközelíthetőségét biztosító beruházások finanszírozásával kapcsolatban a Hivatal a **MIZŠ-et** és a **Fejlesztési és Kohéziós Politikai Kormányzati Szolgálatot** (a továbbiakban: SVRK) kereste fel.

A Hivatal kérdésére válaszoló középiskolák közül **csak egyharmaduk válaszolta azt, hogy teljes mértékben megközelíthetőek a mozgássérült tanulók részéről.** Az iskolák 17 százaléka megközelíthetetlen, míg az iskolák fele részben megközelíthető. További problémát jelentenek a regionális egyenlőtlenségek, mivel egyes statisztikai régiókban csak egy teljesen megközelíthető iskola van, vagy pedig egyáltalán nincs ilyen.

A megközelíthetlenség okai között a részben megközelíthető középiskolák legtöbbször azt nyilatkozták, hogy **nincs pénzük** az épületek fejlesztésére, pl. lift beépítésére. Indoklásként az iskolák azt is nyilatkozták, hogy **nem volt beiratkozott mozgáskorlátozott diákjuk**, és ennek következtében nem kényszerültek az épületek teljes megközelíthetőségét biztosító beavatkozásokra. Azok a középiskolák, amelyek azt választák, hogy megközelíthetetlenek a mozgáskorlátozott tanulók számára, indokként leggyakrabban az épület korát és műemléki állapotát említették, illetve szintén azt, hogy soha nem volt beiratkozott mozgáskorlátozott diákjuk.

Tisztázni kell, hogy a megközelíthetőséget attól függetlenül biztosítani kell, hogy az iskolákba beíratnak-e sajátos nevelési igényű tanulót, illetve számíthatnak-e ilyen gyermek beiratkozására, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek neveléséről szóló egyes rendeletek tartalmától. **A megközelíthetőség előzetes biztosításának jogi kötelezettsége** mellett az is tény, hogy az iskola megközelíthetősége feltétele annak, hogy a tanuló be tudjon iratkozni az iskolába, ezért lehet, hogy a gyermekek meg sem próbálnak beiratkozni az olyan iskolába, ami megközelíthetetlen. Az az érv, miszerint eddig egyes iskolákba nem iratkozott be mozgáskorlátozott tanuló, és ezért nem volt szükségük térbeli kiigazításokra, nem megfelelő és elfogadhatatlan.

A megközelíthetőség biztosításának (akadálymentesítés) kötelezettsége azt jelenti, hogy **mindenki számára biztosítani kell**, és minden típusú fogyatékosra vonatkozik, beleértve az ideigleneseket is. Tehát nem csak a speciális nevelési igényű tanulók helyzetéről van szó, és azokról, akik még várnak az ilyen státusz elismerésére, hanem minden olyan emberről, akit érinthet az iskola megközelíthetlensége, vagy ez problémát okozhat neki. Ide tartoznak az alkalmazottak (pl. tanárok, gyakornoki hallgatók, biztonsági őrök) és más látogatók (pl. szülők és más rokonok, valamint számos tanórán kívüli tevékenységben részt vevő harmadik felek) is. Ennek tekintetében tehát egy **univerzális kialakításról** beszélünk, amely nem hagyja figyelmen kívül az időseket és a babakocsis szülőket sem, akiknek szintén szükségük van térbeli kiigazításokra.

Szlovéniában diszkrimináció esetén jogi szankciók vannak biztosítva (polgári jogorvoslat, a Hivatal beavatkozása határozattal, felügyelőségi ellenőrzés), de ezek korlátozottak, és többnyire a diszkriminált személyek aktív beavatkozását igénylik. **A fogyatékossgal élők jogainak érvényesítése** nem lehet maguknak a fogyatékossgal élő embereknek (illetve szüleiknek vagy gondviselőiknek) a kötelessége. Sokan nem rendelkeznek a szükséges forrásokkal ahhoz, hogy sikeresen érvényesítsék jogukat, ami gyakran túl sok időt, munkát és anyagi forrást igényel. A civil szervezetek azt veszik észre, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek képviselői általában nem döntenek a jogi eszközök igénybevétele mellett, attól tartva, hogy ezzel tovább stigmatizálják gyermeküket, vagy nem akarják konfliktussal kezdeni a kapcsolatot azzal az iskolával, amelybe a gyermek több évig fog járni.

A nemzetközi jog (főleg az ICCPR) iránti elkötelezettség legáltalánosabb szintjén Szlovéniában a fogyatékossgal élőknek szánt térbeli kiigazítások területe a törvényben ésszerűen van szabályozva.

A **ZIMI**¹⁸ tiltja a fogyatékossgon alapuló diszkriminációt a nyilvánosság számára elérhető áruhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés során, beleértve a **közhasználatú létesítmények használatához** való hozzáférést is. A ZIMI 9. cikke kimondja, hogy „a közhasználatú létesítmények kiigazítását építési és műszaki eszközökkel, hang- és fényjelzőkkel, írásos információkkal és egyéb megfelelő műszaki kiigazításokkal kell elvégezni. Az építkezés és rekonstrukció alatt lévő közhasználatú létesítményeket a létesítmény építése vagy rekonstrukciója során kell megfelelően kiigazítani.”

Az Építési törvény¹⁹ a 22. cikkében szabályozza a „minden ember számára megközelíthető létesítmények építését és használatát, tekintet nélkül esetleges tartós vagy átmeneti fogyatékoságukra”, ami olyan létesítmények tervezését, megépítését és használatát jelenti, amelyek lehetővé teszik a **létesítmények akadálymentesített megközelíthetőséget** és használatát. Ez a „**létesítmények univerzális építése és használata**” alá tartozik.

Ezek a jogi rendelkezések azonban túl általánosak, és kivételeket tesznek lehetővé. A megközelíthetőségi követelmény teljesítésére vonatkozó rendelkezést **nem használják**, ha ez műszakilag **megvalósíthatatlan**, vagy összefügg az **aránytalan költségekkel**. A **kulturális örökség védelme** alapján védett létesítményekben a tervezett vagy megvalósított megoldások eltérhetnek az előírt alapvető és egyéb követelményektől, vagy nem teljesítik azokat. Ennek tekintetében a jogszabály nem egyértelmű és határozatlan.

¹⁸A fogyatékossgal élők esélyegyenlőségéről szóló törvény (SZK Hivatalos Közlönye, 94/10, 50/14 és 32/17). Elérhető itt: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4342>.

¹⁹Építési törvény (a SZK Hivatalos Közlönye, 61/17, 72/17 – popr., 65/20 és 15/21 – ZDUOP). Elérhető itt: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7108>.

A ZIMI a 38. cikkben meghatározza a **megfelelő kiigazítások határidejét** a meglévő közhasználatú épületek számára, beleértve az iskolákat is. Az építkezési és kommunikációs akadályokat (a törvény 9. cikkéből) a beruházónak az épület e törvény hatálybalépését követő első átépítésekor, de legkésőbb e törvény hatálybalépését követő 15 éven belül meg kell szüntetnie. Ez a határidő 2025. 12. 11-én jár le. A Hivatal üzeneteire adott válaszokból arra lehet következtetni, hogy ez a határidő az akadályok elhárítására tett látható (gyorsított) erőfeszítések nélkül közeledik. Ezért arra számíthatunk, hogy számos közhasználatú létesítmény a törvényes határidő lejárta után sem lesz hozzáférhető, azért is, mert nem mindenki ismeri kellőképpen a törvény szerinti határidőket és kötelezettségeket.

A fogyatékossgal élők jogainak tiszteletben tartásának elmulasztása vagy diszkriminációja bírósági úton is megoldható, de ez nem helyénvaló társadalmi problémák megoldására, és a magas költségek és a hosszadalmas eljárások miatt csak végső megoldásnak számít. Ha a hozzáférhetőség biztosításának kötelezettsége „előre” és „mindenki számára” biztosítva van, akkor e jogok biztosításának felelőssége nem lehet azoké, akik egyenlőtlen és diszkriminatív helyzetbe kerülnek egy adott esetben. Ezért az államnak kellene biztosítania a hatékony **állami ellenőrzést**, például felügyelőségi ellenőrzések formájában. A ZIMI nem határoz meg bírságot vagy illetékes felügyelőséget a térbeli akadálymentesítésre vonatkozó rendelkezések megsértéséért. Eközben az Építési törvény csak a létesítmények építését vagy rekonstrukcióját szabályozza, a meglévő létesítmények kiigazítását nem, amit a ZIMI határoz meg. Ezért az ellenőrzés ebben az esetben már szabályozási szinten is korlátozott és hiányos. Ez különösen 2025 után lesz probléma, amikor lejár a közhasználatú létesítmények kiigazításának határideje.

A „de iure” biztosított jogok a korlátozott ellenőrzéssel, a következetlen jogszabályokkal, a korlátozott szankciókkal és a ritkán alkalmazott jogorvoslatokkal nem tudják kifejteni az elvárt tényleges hatást.

A Hivatal áttekintette azokat az intézkedéseket és kiigazításokat is, amelyeket az állam a fogyatékossgal élő tanulók számára biztosít. A diszkrimináció elleni védelem és részben a megközelíthetőség területére vonatkozó jogszabályoknak megfelelően a **sajátos nevelési igényű gyermekeket célzó pályaorientációs eljárások** legalább elvi szinten **egységesek és értelmesek**.

A sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése és oktatása a középiskolában az alábbiak szerint történik:

- nevelési-oktatási **programok személyre szabott megvalósítással** és kiegészítő szakmai segítséggel, amelyet a hagyományos középiskolák nyújtanak, és
- személyre szabott nevelési-oktatási programok:
 - egyenértékű oktatási színvonallal,
 - alacsonyabb oktatási színvonallal.

A gyermekek választhatják a hagyományos középiskolákban megvalósuló középiskolai oktatási programot (személyre szabott megvalósítással és kiegészítő szakmai segítséggel), vagy pedig kiigazított középiskolai programokkal vesznek részt az oktatásban, amelyek **sajátos nevelési igényű gyermekek és serdülők nevelését és oktatását biztosító intézményekben** valósulnak meg.²⁰

²⁰Ekkor a ZRSŠ tájékoztatja a szülőket és a tanulókat a legmegfelelőbb intézményről, amely vagy alsófokú szakképzésben (NPI), középfokú szakképzésben (SPI), középfokú szakképzésben (SSI) vagy műszaki szakképzésben (PTI) valósít meg személyre szabott oktatási programokat. Ezek a programok mozgáskorlátozott, vak és gyengénlátó, siket és nagyothalló, valamint beszéd- és nyelvi zavarokkal küzdő tanulóknak szólnak.

A speciális nevelési igényű gyermekeket oktatási-nevelési programokra irányítják (orientálják), **figyelembe véve igényeiket** fizikai, kognitív, érzelmi és szociális szempontból, valamint speciális egészségügyi szükségleteiket. Ez a rendszer **a fogyatékkal élő megfelelő kiigazításokhoz való jogának** kontextusába is helyezhető, amely az iskolai vagy tanulmányi folyamatba való bevonásban, valamint az iskolai vagy tanulási folyamat egyéni szükségletekhez való igazításának területén van jelen.

A Szlovén Köztársaság Oktatási Intézete (Zavod RS za šolstvo) az orientációs eljárás során **határozatot** ad ki az oktatási programba való orientálásról az első szintű orientációs bizottság által készített szakértői vélemény alapján. Az oktatási programba való orientálásról szóló határozatot szakértői vélemény alapján hozzák meg. Amikor a döntés jogerős, a nevelési-oktatási intézménynek vagy a szociális védelmi intézménynek a sajátos nevelési igényű gyermek számára személyre szabott programot kell készítenie, és be kell vonnia az oktatásba. Számos kiigazítás és segítség lehetséges, beleértve az állandó kísért is.

Azonban mindezek az eljárások és utasítások **továbbra sem garantálják az iskolák megközelíthetőségét** a mozgássérült tanulók számára. Ugyanis a határozaton alapuló kiigazítások nem lehetségesek, ha nagyobb átalakításokra van szükség, pl. lift beépítése, mivel ezek hosszadalmas folyamatokat és több anyagi forrást igényelnek. A ZRSS kifejti, hogy a gyakorlatban a pályaorientációs folyamaton belül a legmegfelelőbb iskolát is úgy válassza ki, hogy ellenőrizi, hogy a nevelési-oktatási intézmény megfelel-e a gyermek befogadásának, illetve a gyermek sajátos szükségleteivel kapcsolatos intézkedések végrehajtásának feltételeinek. Ezt főleg úgy deríti ki, hogy felkeresi ezügyben az iskolát. Tehát a döntés a beiratkozás lehetőségéről **az iskola azon képességétől és felkészültségétől függ**, hogy biztosítsa a megközelíthetőséget. Az iskola hoz végső döntést arról, hogy lehetséges-e a sajátos nevelési igényű felvétele. Ha még nem biztosított minden feltétel egy ilyen hallgató oktatási folyamatba való bevonásához, akkor az alapítóval, mint a beruházások finanszírozásáért felelős jogi személlyel egyetértésben képes lesz-e biztosítani (időben) minden szükséges beavatkozást az épületbe.

A sajátos nevelési igényű gyermekek pályaorientációs rendszere hasznos, és számos kiigazítást és segítséget nyújt a gyermekek számára, de nem tudja biztosítani az összes szükséges kiigazítást a mozgáskorlátozott tanulók számára.

Azok a középiskolák, amelyek a Hivatal kérdésére azt válaszolták, hogy részben megközelíthetőek, akadálymentesítő **alternatív megoldásként** a tanórák kiigazított helyszínét említették, vagyis az oktatás megvalósításának olyan kiigazítását, hogy az a mozgáskorlátozott tanulók (és osztálytársaik) számára akadálymentesített termekben legyen megvalósítva, pl. földszinten. Az iskolák ritkán említik az alkalmazottak és osztálytársak segítségét, pl. a tanuló fizikai áthelyezését. Ez a fajta segítségnyújtás is lehetővé teszi a mozgáskorlátozott gyermekek beiratkozását és iskoláztatását, de nem mindig megfelelő megoldás. Ezt mutatja egy svéd eset, ahol az esélyegyenlőségi testület beperelte az önkormányzatot egy mozgáskorlátozott diák egyenlőtlen helyzete és ennek következtében fogyatékoság miatti diszkrimináció miatt. Bár a diák beiratkozott az iskolába, és részt vehetett az órákon, az iskola látogatása során az osztálytársaitól és az iskola személyzetétől függött, és ő maga biztonsági kockázatoknak, valamint kisebbségi érzésének és félelemnek volt kitéve. Ezért a többi diákhoz képest egyenlőtlen helyzetbe került, a bíróság pedig diszkriminációt állapított meg és kártérítést ítélt meg számára.

Szlovéniában a fogyatékossgal élő gyermekek és szüleik vagy gondviselőik számára **egyéb segítség és kompenzációk** is elérhetők (pl. ösztöndíjak, adókedvezmények), de nem világos, hogy ezek megfelelően kompenzálhatják-e az iskola megközelíthetlensége okozta egyenlőtlenséget. Az olyan sajátos nevelési igényű tanulók számára, akiknek a lakhelyükön nem lehet biztosítani a nevelést és az oktatást, biztosítva van a szállítás. Az elsődleges cél azonban a mozgáskorlátozott tanulók **lakóhelye szerinti iskoláztatása** kellene hogy legyen, vagy legalábbis a közvetlen közelében, ami lehetővé teszi a könnyű mindennapi közlekedést az iskolába. A ZIMI 11. cikke is előírja, hogy a fogyatékossgal élőket abban a környezetben kell bevonni az oktatási programokba, amelyben élnek. Csak így lesznek az esélyeik az oktatáshoz való egyenlő hozzáféréshez összehasonlíthatók a többé diákéval.

A ZRSŠ meghatározza, hogy minden régióban legyen legalább egy olyan iskola, amely építészetiileg megfelelően ki van igazítva a mozgáskorlátozott tanulók számára (megfelelő rámpákkal vagy lifttel). Az iskoláktól kapott válaszokból úgy tűnik, hogy hat **régióban** csak egy teljesen megközelíthető iskola van, egy régióban pedig egyáltalán nincs ilyen iskola. Az is jelentős, hogy ezek a ritka, teljesen megközelíthető iskolák csak bizonyos típusú középfokú oktatást nyújtanak korlátozott programkínálattal. A mozgáskorlátozott tanulóknak meg kell adni a választási lehetőséget az általános és a szakképzés között.

A civil szervezetek azt veszik észre, hogy a szülők a munkatársaikkal folytatott beszélgetések során alkalmanként arról számolnak be, hogy az épület vagy bizonyos iskolai termek megközelíthetőségével kapcsolatos **problémákat** igyekeznek egyedül megoldani az iskola vagy a helyi közösség keretein belül. Néha sikerrel járnak, de néhány esetben inkább **egy lakóhelyen kívüli akadálymentesített középiskolába való beiratkozás mellett döntöttek**.

A ZRSŠ kifejti, hogy a pályaorientációs eljárások során általában a tanuló választását vegyék figyelembe az iskolaválasztás során. Ha a bizottság úgy dönt, hogy a tanuló eltérő kívánsága ellenére egy **sajátos nevelési igényű gyermekek és serdülők nevelését és oktatását ellátó intézményen** belüli program kiválasztása válna a tanuló legnagyobb hasznára, a teljes megközelíthetőség és az egyéb kísérő programok miatt is, akkor egy ilyen intézmény látogatását javasolja a szülőknek és a tanulóknak. Az adatok azt mutatják, hogy a tanulók többnyire speciális intézményekbe iratkoznak be, az esetek háromnegyedében a CIRIUS Kamnik iskolába. Bár az ebben az intézményben folyó iskoláztatásnak mindenképpen megvannak a maga előnyei, és sok esetben értelme is van, az ilyen megoldás nem felel meg a ZIMI követelményeinek, miszerint a fogyatékossgal élő embereket abban a környezetben kell bevonni az oktatási programokba, ahol élnek.

A gyermekek saját környezetükben való oktatáshoz való joga egybeesik a Szlovénia által követett egyéb oktatási koncepcionális irányzatokkal is, köztük az inkluzív, avagy **befogadó oktatással**. Ezen elvvel összhangban reformálódik **fokozatosan** a szlovén oktatási rendszer. Ez a folyamat viszont hosszan tartó, ami különösen észrevehető a térbeli megközelíthetőség biztosításánál. Mivel jelenleg nem lehet minden óvodában és iskolában megfelelő körülményeket biztosítani, a Szlovén Köztársaságon belüli nevelésről és oktatásról szóló fehér könyv ideiglenes megoldásként **referencia óvodák és (általános) iskolák hálózatának** bevezetését javasolja.

A **középiskolák** esetében szintén lenne értelme egy hasonló rendszer bevezetésének, tehát átmenetileg olyan teljes körűen akadálymentesített középiskolai hálózat létrehozásának, amely földrajzilag ésszerűen oszlana el, és lehetővé tenné a mozgáskorlátozott gyermekek bevonását különböző oktatási programokba. Ez nem jelentene eltérést az inkluzív oktatás alapelveitől, hiszen a végső cél továbbra is az összes iskola teljes körű akadálymentesítése és az oktatás lakóhelyhez lehető legközelebbi megszervezése maradna. A ZRSŠ többek között abban is lát megoldást, hogy az egyes régiókban **áttekinenék az iskolahálózatot**, és készítenének egy **kiigazítási tervet** azon iskolák számára, amelyek a régió minél több programját képesek lesznek lefedni, és építészetiileg is megfelelnek a mozgáskorlátozott tanulók számára.

A megközelíthetlenség okai között a részben megközelíthető iskolák leggyakrabban azt nyilatkozták, hogy nincs lift és **nincs pénzük az épületekbe való beavatkozásokra**. Gyakori ok az épület kora, amely megakadályozza az (egyszerű) beavatkozásokat, vagy a komplex építési folyamat, amely összefügg **az épület korával** és műemléki státuszával. Azok az iskolák, amelyek azt válaszolták, hogy mozgáskorlátozott emberek számára megközelíthetetlenek, szintén leggyakrabban az épület korát és műemléki státuszát jelölték meg a megközelíthetlenség okaként. Tehát a legtöbb esetben a megközelíthetlenség okai az elégtelen **pénzügyi forrásokkal** függenek össze. A civil szervezetek is ezt veszik észre és hangsúlyozzák. Más országok példái is azt mutatják, hogy azok az iskolák, amelyekben a legtöbb akadály van a mozgáskorlátozott tanulók számára a régebbi építésűek.

Az Oktatásszervezési és finanszírozási törvény előírja, hogy az állami költségvetésből az **ingatlanok befektetési karbantartására és felújítására is biztosítanak forrásokat**, valamint felszerelést a szakképző, középfokú műszaki és egyéb szakmai iskoláknak, gimnáziumoknak, valamint a speciális nevelési igényű gyermekek és serdülők nevelését és oktatását nyújtó intézményeknek. Ha a gimnázium alapítója a város önkormányzata, a forrást teljes egészében vagy meghatározott arányban a város önkormányzata biztosítja.

A MIZŠ a középiskolák létesítményeinek és berendezéseinek beruházási és karbantartási munkáinak finanszírozására irányuló pályázati felhívások alapján valósítja meg az ingatlanok beruházási karbantartásának és felújításának jogszabályi kötelezettségét. A pályázati felhívásoknak megfelelően az egyes beruházási és karbantartási munkákat csoportokra, illetve a „munkavégzés sürgőssége” szempont alapján több elsőbbségi osztályba sorolják. E csoportok és kritériumok áttekintése azt mutatja, hogy a felhívások nem teszik lehetővé a középiskolák létesítményeinek és felszereléseinek beruházási és karbantartási munkáinak finanszírozását az iskolák térbeli megközelíthetőségének javítása érdekében. Az egyetlen ésszerű megoldásnak tehát az tűnik, hogy az állam a jövőben elegendő forrást biztosít a középiskolák létesítményeinek, felszereléseinek beruházási és karbantartási munkáinak finanszírozására, és ezeket a forrásokat (vagy akár kizárólag) az akadálymentesítés biztosítására is fordítja.

Mivel azonban az iskolák megközelíthetősége rossz, és nem számíthatunk azonnali változásokra, a finanszírozás során érdemes követni az erre a célra előkészített **beruházási tervet**, azaz a szisztematikus és fokozatos befektetést az iskolákba, pl. azokba, amelyek földrajzilag és az általuk megvalósított programok számát tekintve alkalmasak erre.

Ennek eléréséhez előzetesen **szakszerűen meg kell határozni az iskola megközelíthetőségének tényleges állapotát**. A megközelíthetőség értékelése jelenleg tökéletlen laikus véleményeken alapul. Célszerű lenne időszakos és központi adatgyűjtést végezni a megközelíthetőség terepen végzett szakszerű felmérése (megtekintés) segítségével. Fel kell mérni a mozgáskorlátozott gyermekek szükségleteit is.

3 AJÁNLÁSOK

A megállapítások és a rendelkezésre álló egyéb információk alapján a Hivatal több ajánlást fogalmazott meg.

A Szlovén Köztársaság Kormányának ajánlja, hogy:

- biztosítsa a szükséges forrásokat a középiskolák létesítményeinek, felszereléseinek beruházási és karbantartási munkáinak finanszírozásához. A forrásoknak 2025 végéig biztosítaniuk kell az összes középiskola teljes megközelíthetőségét.

Az Oktatási, Tudományos és Sportminisztériumnak ajánlja, hogy:

- biztosítson módszertanilag és szakmailag is megfelelő elemzést a középiskolák térbeli megközelíthetőségének állapotáról. Az elemzésnek függetlennek kell lennie, szakképzett szakembernek kell lennie a helyszínen, és rendszeresen frissíteni kell, hogy az adatok mindig pontosak, hitelesek és teljesek legyenek;
- nyilvánosan tegye közzé a középiskolák akadálymentesítésére vonatkozó elemzés eredményeit, és szerepeltesse őket a középiskolák listájában, valamint a középiskolai és diákotthoni felvételi felhívásokban;
- célirányosan tájékoztassa a középiskolákat és vezetőségüket az akadálymentesítés biztosításának fontosságáról és jogszabályi kötelezettségeikről a fogyatékkal élők jogainak védelme terén, és adjon meg minden szükséges szakmai segítséget az iskoláknak a teljes térbeli akadálymentesítés tervezésében;
- utasítsa a középiskolákat akadálymentesítési tervek elkészítésére, amelyben rögzíteni kell az igényeket és azokat a kiigazítások végrehajtásának komplexitása szerint osztályozni, valamint meghatározni a szükséges anyagi forrásokat és időt. Ennek során minden szükséges szakmai támogatást meg kell adnia számukra;
- készítsen beruházási tervet a középiskolák térbeli megközelíthetőségének elemzése és a középiskolák akadálymentesítését célzó összegyűjtött tervek alapján a beruházások szisztematikus tervezése érdekében. Ideiglenes megoldásként előnyben kell részesíteni azokat a középiskolákat, ahol a legkevesebb beruházásra van szükség, és amelyek földrajzilag és az általuk megvalósított programok számát tekintve alkalmasak erre (az úgynevezett teljesen megközelíthető iskolák ideiglenes hálózata);
- a kiegészítő források biztosítása után készítsen egy kiegészítő, elkülönülő pályázati felhívást, amely kizárólag a középiskolák akadálymentesítésének finanszírozására irányul;

- a Fejlesztési és Kohéziós Politikai Kormányzati Szolgálattal és a többi minisztériummal együttműködve a tervezés és végrehajtás minden szintjén aktívan törekedjen, hogy az európai forrásokat a középiskolák térbeli megközelíthetőségének javítására használja fel.

A Környezetvédelmi és Térrendezési Minisztériumnak ajánlja, hogy:

- készítsen elő javaslatot az Építési törvény módosítására úgy, hogy az tartalmazza a ZIMI 38. cikke alapján a közhasználatban lévő meglévő épületek kötelező megfelelő kiigazításának végső határidejét, valamint meghatározza az ellenőrzés joghatóságát és szabálysértésekért kiszabható bírságokat.

A középiskolák megközelíthetősége a mozgáskorlátozottak részéről - különjelentés

Kibocsátó

Esélyegyenlőségi Biztosi Hivatal

Neki

Miha Lobnik, esélyegyenlőségi biztos

Szöveg

Esélyegyenlőségi Biztosi Hivatal

A szöveg elkészítésében részt vettek

Miha Lobnik, dr. Matevž Kokol, Majda Hostnik, mag. Jelena Aleksić, mag. Karmen Merlov, dr. Bogdan Lešnik, Boštjan Vernik Šetinc, Jaka Vatovec, Nevenka Prešlenkova, Denis Vičič, Črt Kaker

Fordítás

Dvojka d.o.o.

Ljubljana, 2022. szeptember

Az Esélyegyenlőségi Biztosi Hivatal minden jelentése megtalálható a www.zagovornik.si weboldalon

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 145160195
ISBN 978-961-95995-5-6 (PDF)